

פרק חמישי 'שור שנגח את הפרה'

משנה

שור שנגח פרה ואין ידוע אם ילדה לפני או אחרי שנגחה משלם ח"נ לפרה ורביע נזק לולד בצדה, ומצאו לידה ולד מת. ואין ידוע אם עד שלא נגחה ילדה, והוא לא מת מחמת נגיחה, אם משנגחה ילדה, והפרה הפילה אותו מחמת הנגיחה, משלם חצי נזק לפרה, ורביע נזק לולד. כיון שתם חייב בחצי נזק והיות ומוטל בספק אם חייב לשלם עבר הולד חצי נזק חולקים בממון המוטל בספק. וכן פרה שנגחה את השור ונמצא ולדה בצדה ואין ידוע אם עד שלא נגחה ילדה, אם משנגחה ילדה משתלם חצי נזק מן הפרה ורביע נזק מן הולד.

גמרא

אמר רב יהודה אמר שמואל, משנה זו היא דברי סומכוס שאמר 'ממון המוטל בספק חולקין'²⁰⁹. כאשר יש ספק חיוב ממון מחלקים את הממון ומשלם חציו. אבל חכמים אומרים זה כלל גדול בדין 'המוציא מחבירו עליו הראיה'²¹⁰. שואלת הגמרא, ולמה אומרים 'זה כלל גדול בדין' מבארת הגמרא, שהמשנה באה לומר שאומרים המוציא מחבירו עליו הראיה אפילו אם הניזק אומר ברי והמזיק אומר שמא²¹¹. או למה שלמדנו²¹², המוכר שור לחבירו ונמצא נגחן רב אמר הרי זה מקח טעות, ושמואל אמר יכול שיאמר לו לשחיטה מכרתיו לך²¹³. ואף על גב שאפשר לומר הלך אחר הרוב, ורוב האנשים קונים שוורים לחרישה ולא לשחיטה והוא

209 ממה שבפרק השואל לא אמרו אלא הא מני סומכוס היא, אלא אמר מני סומכוס היא, משמע שסומכוס אמר שיחלוקו רק בעומדת באגם, ולא שאחד מוחזק. וי"ל שמדובר כאן בעומדת באגם לר"ע שאמר יחלט השור, אבל לר' ישמעאל שיכול לסלקו בדמים אי אפשר לישבו. אבל עדיין קשה בפרק המניח זאת אומרת חולקים עליו חבריו, משמע ממה שלא העמידו בברי וברי, או בעומד בביתו כרבי ישמעאל שאמר שהוא בע"ח ויכול לסלקו בדמים, ואפ' כסומכוס. סומכוס אמר שבממון המוטל בספק חולקים אפ' בברי וברי ואפילו עומד בביתו. תוס'.

210 ממה שבפרק השואל לא אמרו, אלא הא מני סומכוס היא, אלא, מני סומכוס היא, משמע שסומכוס אמר שיחלוקו בעומדת באגם, ולא כשאחד מוחזק. וי"ל שמדובר כאן בעומדת באגם לר"ע שאמר יחלט השור, אבל לר' ישמעאל שיכול לסלקו בדמים אי אפשר לישבו. אבל קשה בפרק המניח, זאת אומרת חולקים עליו חבריו, משמע ממה שלא העמידו בברי וברי, או בעומד בביתו כרבי ישמעאל שאמר שהוא בע"ח ויכול לסלקו בדמים, ואפ' כסומכוס. סומכוס אמר שבממון המוטל בספק חולקים אפ' בברי וברי ואפילו עומד בביתו. תוס'.

211 אפילו שהוא מודה במקצת והוא מחויב שבועה ואינו יכול להשבע, שמואל אינו סובר כרבא שאמר מתוך שאינו יכול להשבע משלם. ועוד י"ל שלמ"ד פ"ג קנסא לא יהיה מחויב שבועה גדול מהודאת פיו שאם מודה פטור מלשלם. ועוד אומר ר"י שכאשר לא היה לו לדעת לא אומרים מתוך שאינו יכול להשבע משלם. תוס'.

212 כאן משמע שרב יהודה אינו סובר שברי עדיף, ולקמן בפרק האחרון ובפרק השואל במנה לי בידך והלה אומר איני ידע רב יהודה ורב הונא מחייבים משום שברי עדיף. וגם אם רב יהודה אמר כאן משמו של שמואל קשה משמואל על שמואל. ויש לומר שבמקום שהטוען ברי ידוע שהשני יכחישונו אם ישקר הברי שלו הוא ברי טוב והשואל חלש, אבל כאן הברי שלו הוא חלש מפני שידוע שהשני לא היה בשעת הנגיחה. תוס'.

213 ממה ששמואל אינו סובר כסומכוס משמע שאין הלכה כסומכוס, והתוס' האריכו בדבר בסוגיית כל דאלים גבר בב"ב ל"ה. תוס'.

מקח טעות, המשנה משמיעה שכיון והמוכר מחזיק את הדמים, הקונה הוא מוציא מחבירו ועליו להביא ראיה.

שואלת הגמרא, ונראה אם הקונה הוא אדם שקונה שוורים לחרישה, והוא מקח טעות, או שהוא אדם שקונה שוורים לשחיטה, ואינו מקח טעות?²¹⁴ עונה הגמרא, המשנה מדברת באדם שקונה שוורים לזה ולזה. שואלת הגמרא, ונראה לפי סכום הדמים, אם הם מרובים כדמי שור לחרישה הוא קנה את השור לחרישה, והוא מקח טעות. ואם הם דמי שור לשחיטה הוא קנה את השור לשחיטה, ואינו מקח טעות? עונה הגמרא, שמחלוקתם היא כשהבשר התייקר, ודמי שור לשחיטה הם כדמי שור לחרישה.

כשיש ממה לגבות האם הולכים אחר הרוב
שואלת הגמרא, אם אי אפשר לגבות מהמוכר, הקונה יקח את השור עבור הדמים ששילם. וכמו שאנשים אומרים מבצל חובך תגבה אפילו מסובין?²¹⁵ עונה הגמרא, המחלוקת היא כשיש ממה לגבות מהמוכר את הדמים שהקונה שילם ל²¹⁶. רב אמר הרי זה מקח טעות, הלך אחרי הרוב ורוב האנשים קונים לחרישה. ושמואל אמר שהמוכר יכול לומר לו לשחיטה מכרתיו לך, ורק באיסורים הולכים אחר הרוב, אבל בממון לא הולכים אחר הרוב אלא המוציא מחבירו עליו הראיה. ומביאה הגמרא, שבברייתא שנינו שהמשנה היא כדברי סומכוס, וחכמים אומרים המוציא מחברו עליו הראיה.

אמר רב שמואל בר נחמני את הדין של 'המוציא מחבירו עליו הראיה' לומדים מהכתוב: "מִי בַעַל דְּבָרִים יִגַּשׁ אֶלֶהֶם", יגיש ראה אליהם. הקשה רב אשי למה צריך את הכתוב, הדבר הוא סברא, מי שכואב לו הוא הולך לבית הרופא?

נזקקים תחילה לתובע
וכשנכסיו מחזלים לנתבע
אלא הכתוב בא למה שאמר רב נחמן בשם רבה בר אבוה, מניין שאין נזקקים אלא לתובע תחלה כגון ראובן שתובע משמעון מנה שהלוהו?²¹⁷ ושמעון משיבו תפסת משלי החזר לי מה

214 ואפילו חכמים שאמרו המוכר את הצמד לא מכר את הבקר ואינו סוברים שהדמים מודיעים, מפני שהם אומרים זאת רק כאשר יש רוב האנשים שקוראים לצמד צמד ולבקר בקר, וחזקה שהוא מוחזק בדמים. וגם הם יודו כאן כשיש רוב אנשים שמוכרים לרדיא וכנגדו יש חזקת ממון למוכר שהדמים מוכיחים לסייע לרוב או לחזקה. ורשב"ם בב"ב פ"א אחרת. תוס'

215 רש"י ב"מ ק"ח.

216 יש גורסים אי דליתא להנך זווי, לא צריכא דאיתא להנך זווי. במקום אי דליכא לאשתלומי, דאיכא לאשתלומי מיניה משמע שאם אותם המעות שנתן לוקח למוכר לא בעין אפי' שיש ליה אחרים לא נותן לו מעות. ואין נראה לר"ת מאחר שמקח טעות הוא סברא הוא שדינו כדין בע"ח ובע"ח אם יש לו כסף לא יכול לסלקו בשאר דברים כמוכח בהכתוב בהורא שאמר תולה מעותיו בנכרי היה. ואור"ת שיש ג' דינים לב"ח ולנזקין ולשכיר. א) בע"ח אם יש לו מעות לא יכול לסלקו בשאר דברים. ואם אין לו לא יכול למר לו לך טרח ומכור והבא מעות. ב) וכאן שאמרו ממרי רשותך פארי אפרע, ונזקין אפי' יש לו מעות יכול לסלקו בקרקע לרב הונא שאמר או כסף או מיטב, ולר"פ ולרב הונא בריה דרב יהושע כל מילי מיטב הוא. ג) ובשכיר אפי' אין לו כסף אומרים לו לך טרח והבא מעות. תוס'.

217 לפי פירוש רש"י. והתוס' כתבו שצריך לומר שיש לראובן שטר אבל כשאין בידו שטר אפילו שהלוה בעדים שמעון נאמן. כיון ששמעון אומר שפלוני ופלוני היו בשעת מעשה ויודעים שראובן תפס משלו, ואנחנו יודעים שבאמת הם היו שם בשעת המעשה. ויש מפרשים שראובן טוען ששמעון חבל בו ושמעון טוען שיש לו עליו

שתפסת או המשכון שהיה בידך נפחת מדמיו נזקקים בתחילה לטענת ראובן,
ואחר כך נזקקים לטענת שמעון. שנאמר: "מִי בְעַל דְּבָרִים יִגַּשׁ אֶלֶהֶם" יגיש
דבריו אליהם. ונהרדעי אמרו שלפעמים נזקקים לנתבע תחילה כשהנכסים הוזלו.
יש כאן תגרים שיקנום בדמים יקרים ומחר ילכו, או שקרקעותיו מוזלות על ידי
תביעה זו כשרואים שהוא דחוק בכספים ואם יוציאו את מה שתפסו לו או את
משכונו ימכרם וישלם לו.

חצי נזק מפרה הוא רבע רביע נזק שואלת הגמרא, מדוע אומרת המשנה שהוא משלם
מולד הוא שמינית גם חצי נזק מן הפרה וגם רבע נזק מן ולד, הרי הוא
שור תם שחייב לשלם חצי נזק ולא שלשת רבעי הנזק? אמר אביי, שמה ששנינו
חצי נזק הוא רבע נזק. חצי התשלומים שיש על הפרה אם אין ולד, וכשיש ולד
ששותף בנגיחה משלם מהפרה רבע הנזק. ורביע נזק הוא שמינית הנזק. כיון שיש
ספק אם הולד נולד אחרי הנגיחה והוא השתתף בנגיחה²¹⁸, או שהוא נולד לפני
הנגיחה והוא לא השתתף בנגיחה. וגובים מהפרה את כל חצי הנזק, ומן הולד
גובים מספק את הרבע מחצי הנזק שהיה חייב אם היה נוגח לברו.

בפרה של אחד וולד של אחד קדם ואם הפרה והולד שייכים לאדם אחד הוא חייב לשלם
ותבע את בעל הפרה ממה נפשך חצי נזק. והמשנה מדברת כשהפרה
היא של אדם אחד, והולד של אדם אחר. ואם הניזק קדם ותבע את בעל הפרה
תחילה, הוא יכול לומר לו הפרה שלך הזיקתני הבא ראייה שיש לך שותף לנגיחה
ולתשלומים. אלא שהניזק קדם ותבע את בעל ולד תחילה. ובעל הפרה יאמר לו
גלית שדעתך שיש לי שותף²¹⁹, ואם היה ברור שהולד השתתף בנגיחה היה חייב
רבע נזק. ועכשיו שהדבר בספק ישלם מספק שמינית הנזק. וביחוד הניזק גובה
משניהם שלש שמיניות הנזק. ויש אומרים, אף על גב שהניזק קדם ותבע את בעל
פרה, הוא יכול לדחות ולומר לו אני יודע שיש לי שותף²²⁰. והניזק אינו גובה ממנו

תביעות אחרות. ומגבים את דמי החבלות ולא ממתנים ששמעון יביא את עדיו. וכן מסתבר ממה שהגמרא
בסנהדרין מביאה על כך את הפסוק "אשרו חמוץ" תוס'.

218 תוס' הקשו כיצד משווים את הולד לפרה הרי פשוט שהוא לא עשה את אותו הנזק כמו הפרה. וריב"א מפרש
שנקטו כאילו הולד עשה חצי הנזק, אבל מחשבים את חלקם בנוק לפי היחס בין שווי הפרה בלא הולד לשוויה
עם הולד. תוס'.

219 ומאחר שהודה שיש לו שותף לא ישלם רק חצי התשלומין ובעל הולד לא ישלם את כל את החצי השני שמא
ילדה ואח"כ נגחה, וחולקים בו. ואפי"ר' נתן שאמר כי ליכא לאשתלומי מהאי משתלם מהאי מודה כאן מפני
שר' נתן אמר רק בשור תם שדחף את חבירו לבור שבעל השור אין לחייבו אלא רביע אע"פ שודאי הזיק, לפיכך
משתלם כל השאר מבעל הבור, כיון שהבור הרגו לשור אבל כאן שאם הולד היה כשנגחה במעי אמו היה חייב
בתשלומים גם הוא משלם. תוס'.

220 יש להעמיד את הפרה בחזקת מעוברת ושילדה עכשיו. וסומכוס מודה שכיון שיש גם מוחזק וגם חזקת הגוף
הממעי"ה. ולכן בעל הפרה אינו משלם אלא רבע כמו שהיה לו שותף. אבל החזקה אינה מועילה להוציא ממון
מיד בעל הולד, ולכן בעל הולד משלם רק שמינית, והניזק מפסיד שמינית. וכן מצאנו במחליף פרה בחמור
שמעמידים ב'פ' השואל כסומכוס, ולא אומרים שמעמידים על חזקתה ועכשיו ילדה להוציא ממון מחזקת מרה
קמא. וקשה לר"י ממה ששנינו בפרק השואל זה אומר איני יודע וזה אומר איני יודע יחלוקו. בשאלה היום
ושכרה למחר ומעמידים כסומכוס. ומדוע לא אומרים שנעמיד על חזקתה והשתא היא דמתה, להעמיד הממון
ביד השואל ויפטר מלשלם. ואור"י שמא יחלוקו לא נאמר שם על שאלה היום ושכרה למחר, אלא על שאל אחת

אלא שלש שמיניות הנזק. שאל רבא הרי במשנה שנינו חצי נזק ורביע נזק, ולא אחד מארבעה בנזק ואחד משמונה בנזק?

רבא אמר בפרה וולד של אחד ישנה לפרה אלא אמר רבא, מדובר בפרה וולד של אדם משתלם ח"נ מפרה אינה משתלם רביע מולד אחד. והמשנה אומרת שאם הפרה נמצאת,

משתלם חצי נזק מפרה. ואם הפרה אינה נמצאת אלא רק הולד, משתלם רבע נזק מהולד מפני שיש ספק אם הולד השתתף בנגיחה או לא. שהרי תם אינו משתלם אלא מגופו, והניזק אומר לבעל הפרה והולד 'תן לי את כל חצי הנזק מהולד, שגם הוא הזיק ביחד עם הפרה לפני שנולד'. ואם היינו יודעים שהולד היה בבטנה של הפרה בשעת הנגיחה, הניזק היה גובה את כל חצי הנזק מן הולד. ורבא לשיטתו, שפרה מעוברת שהזיקה יכול הניזק לגבות חצי נזק של תם גם מהולד, מפני שהולד הוא חלק מגופה²²¹ כאחד מאבריה. אבל תרנגולת שהזיקה אינו גובה מביצתה, שהביצה היא דבר המופרש ממנה שאינו חלק מגופה.

ושכר אחת. תוס'.

221 אין להוכיח ממה שרבא אמר בתמורה דף ל', ובסנהדרין דף פ', ולד הנרבעת והנוגחת אסור היא וולדה נגחו, והיא וולדה נרבעו, שעובר ירך אמו. מפני שהטעם שם הוא שהולד עצמו נהנה מרביעה והיא וולדה נגחו ונרבעו, אבל מסוגייתנו יש להוכיח שכשאין את הפרה להשתלם משתלם מן הולד, ואם עובר אינו ירך אמו למה משתלם מולד חלקו וחלק הפרה?. האם שני שוורים תמים שהזיקו ונאבד אחד מהן היה משלם חלקו וחלק חבירו. וקשה שרבא עצמו אמר בפרק בהמה המקשה השוחט את הטריפה ומצא בה בן ט' חי מותר, ארבע סימנין הכשירה בו התורה. ואור"י שבכל מקום עובר ירך אמו חוץ מלענין טריפה. תוס'.

